

Certificate

This is to be certify that the work incorporated in the dissertation bearing the title ‘બાળમજૂરી કરતા બાળકોનો વ્યક્તિ અભ્યાસ’ submitted by **Ms. Jayshri Rohit** comprises the result of independent and original investigations carried out. The materials that have been obtained from other sources have been acknowledgment in the dissertation.

VallabhVidyanagar

4th April, 2015

Signature of the Researcher

Certified that the work mentioned above is carried out under guidance.

VallabhVidyanagar

6th April, 2015

Signature of the Guide

Certificate of Approval

This dissertation directed and supervised by the candidate's guide has been accepted by the Waymade College of Education, Sardar Patel University, VallabhVidyanagar in partial fulfillment of the requirement for the degree of

Master of Education

Title: બાળમજૂરી કરતા બાળકોનો વ્યક્તિ અભ્યાસ

Guide

Dr. Rucha Desai

Researcher

Ms. Jayshri Rohit

Date: /4/2015

Professor& Head

Waymade College of Education

ઋણ સ્વીકાર

“સાપડી સિદ્ધિ આંબી સીમા, આભાર પ્રભુ,

સાફલ્ય મારું તેમના સહકારના સહારે ઉભું”

સૌ પ્રથમ સર્વ શક્તિમાન ઈશ્વરનો આભાર માનતા હું ધન્યતા અનુભવું છું કે જેણે મને શિક્ષણ સમાજમાં પ્રવેશવાની તક આપી.

કોઈ પણ વ્યક્તિમાં ગમે તેટલી શક્તિ હોવા છતાં સફળ થવા માટે તેને કોઈક ને કોઈક વ્યક્તિનાં સહકારની જરૂર પડે છે. દાદરના ટોચ પહોંચેલો માણસ પ્રથમ પગથિયાનો ઋણી હોય છે.

પરિશ્રમરૂપી પારસમણી દ્વારા અજ્ઞાનને જ્ઞાન કંચનમાં પરિવર્તન કરવાનું ભગીરથ કાર્ય પરિસ્કુરણાથી શક્ય બને છે. આ લખતી વખતે શું લખવું અને શું ન લખવું જેવી મારી સ્થિતિ છે. કારણ કે સંતોષ અને આનંદની એ લાગણીઓ મારી અંદર હિંડોળા લઈ રહી છે. તે શબ્દોમાં આલેખવા કેવી રીતે? છતાં મર્યાદામાં રહીને થોડું તો લખીશ જ .

“મુંક કરોતી વાચાલમ” જેમને લાગું પડે છે. તેવા મારા માર્ગદર્શક ડૉ. રુચા દેસાઈ એ એમ.એડ્. ના આ સંશોધનનું જ નહિ પરંતુ મારી તમામ મર્યાદાઓ સ્વીકારીને જીવનનું માર્ગદર્શન આપવામાં જીવંત રસ દાખવ્યો છે. જેથી હું તેમનો અંતઃકરણ પૂર્વક આભાર માની તેમની આજીવન ઋણી છું સાથે-સાથે સંશોધન કાર્યમાં જરૂરી પ્રોત્સાહન આપવા બદલ ડૉ.સુલભા નટરાજ, ડૉ. ભારતી રાઠોડ, ડૉ. શીતલ હેલૈયાનું હું ઋણ સ્વીકાર કરું છું

વિશેષ કે મારા સમગ્ર શૈક્ષણિક જીવન વિકાસમાં પાયાનું યોગદાન આપનાર મારા પૂજ્ય પિતાશ્રી બાબુભાઈ અને માતૃશ્રી ડહીબેન તથા હંમેશા મારું મનોબળ ટકાવી રાખનાર મારી, બહેન ધર્મિષ્ઠા, નીલમ અને મારા ભાઈ સંજય, નગીન તેમજ પરિવારજનો પ્રત્યે હું કૃતજ્ઞભાવ વ્યક્ત કરું છું.

લઘુસંશોધન કાર્યને પ્રારંભથી અંત સુધી નિઃસ્વાર્થ ભાવે મને સહકાર આપનાર તેમજ મારા કાર્યને આગળ હંકારવા અને જરૂરી પડે મને હકારાત્મક પ્રતિ પોષણ આપનાર મારા સ્નેહી મિત્રો અંજુ, છાયા, ઉન્નતિનો હું સહૃદયતા પૂર્વક આભાર માનું છું.

અંતમાં મારા અભ્યાસમાં પ્રત્યક્ષ કે પરોક્ષ રીતે જોડાયેલા મારા સ્વજનોનો હું સહૃદય ઋણ સ્વીકારું છું.

“ આ ચરણ તો મારા જ

પણ ચાલતો તે માત્ર હું નથી”

વલ્લભ વિદ્યાનગર

જયશ્રી બી. રોહિત

એપ્રિલ-૨૦૧૫

અનુક્રમણિકા

ક્રમ	પ્રકરણ	પાન નં
*	મુખપૃષ્ઠ	i
*	પ્રમાણપત્ર	ii- iii
*	અનુક્રમણિકા	iv-v
*	ઋણસ્વીકાર	vi-viii
પ્રકરણ-૧	સંશોધન સમસ્યાનો પરિચય	૧-૧૯
૧.૦	પ્રસ્તાવના	૩
૧.૧	‘બાળમજૂર’ એક સમાજ શાસ્ત્રીય અધ્યયન	૬
૧.૨	બાળમજૂરીની વ્યાખ્યા	૭
૧.૩	બાળમજૂરીની સૈદ્ધાંતિક ભૂમિકા	૭
	૧.૩.૧ બાળમજૂરી સૈદ્ધાંતિક સમજ	૭
૧.૪	ભારતમાં બાળમજૂરી વિરૂદ્ધના રાષ્ટ્રીય કાયદાઓ અને નીતિઓ	૮
૧.૫	બાળમજૂરી અને ઉપેક્ષિત બાળકો	૧૦
૧.૬	બાળકોના અધિકારો	૧૨
૧.૭	અભ્યાસનું મહત્વ	૧૫
૧.૮	સમસ્યાકથન	૧૬
૧.૯	અભ્યાસના હેતુઓ	૧૬

૧.૧૦	અભ્યાસના પ્રશ્નો	૧૭
૧.૧૧	સંશોધનનો પ્રકાર	૧૮
૧.૧૨	માહિતી એકત્રીકરણ ઉપકરણ	૧૮
૧.૧૩	માહિતીનું પૃથક્કરણ	૧૮
૧.૧૪	હવે પછીના પ્રકરણનું આયોજન	૧૮
૧.૧૫	ઉપસંહાર	૧૯
પ્રકરણ-૨	સંદર્ભ સાહિત્યની સમીક્ષા	૨૦-૪૩
૨.૦	પ્રસ્તાવના	૨૧
૨.૧	સંદર્ભ સાહિત્યનું મહત્વ	૨૨
૨.૨	સંદર્ભ સાહિત્યની સમીક્ષા	૨૩
૨.૩	ઉપસંહાર	૪૩
પ્રકરણ-૩	સંશોધન યોજના	૪૪-૪૭
૩.૦	પ્રસ્તાવના	૪૫
૩.૧	સમસ્યાકથન	૪૫
૩.૨	અભ્યાસના હેતુઓ	૪૬
૩.૩	સંશોધન યોજના	૪૬
૩.૪	માહિતી એકત્રીકરણ ઉપકરણ	૪૬
૩.૫	માહિતીનું પૃથક્કરણ	૪૭
૩.૬	ઉપસંહાર	૪૭

પ્રકરણ-૪	માહિતીનું પૃથક્કરણ અને અર્થઘટન	૪૮-૫૭
૪.૦	પ્રસ્તાવના	૪૯
૪.૧	માહિતીનું પૃથક્કરણ અને અર્થઘટન	૫૦
૪.૨	ઉપસંહાર	૫૭
પ્રકરણ-૫	સારાંશ, તારણો અને ભલામણો	૫૮-૬૬
૫.૦	પ્રસ્તાવના	૫૯
૫.૧	સારાંશ	૫૯
	૫.૧.૧ સમસ્યાકથન	૫૯
	૫.૧.૨ અભ્યાસના હેતુઓ	૫૯
	૫.૧.૩ અભ્યાસના પ્રશ્નો	૬૦
	૫.૧.૪ સંશોધનનો પ્રકાર	૬૧
	૫.૧.૫ માહિતી એકત્રીકરણ ઉપકરણ	૬૧
	૫.૧.૬ માહિતીનું પૃથક્કરણ	૬૧
૫.૨	સંશોધનના તારણો	૬૧
૫.૩	સંશોધનની ભલામણો	૬૩
૫.૪	ભવિષ્યના સંશોધનની દિશાઓ	૬૫
૫.૫	ઉપસંહાર	૬૬
*	સંદર્ભ સૂચિ	૬૭-૭૦
*	પરિશિષ્ટ	૭૧-૭૩